

PRACA — WIĘŹ — INTEGRACJA

Tom I

Praca, przedsiębiorczość,
gospodarka oparta na wiedzy

NR 3304

PRACA — WIĘŹ — INTEGRACJA

Wyzwania w życiu jednostki i społeczeństwa

Monografia poświęcona pamięci
prof. zw. dr. hab. Władysława Jachera

Tom I

Praca, przedsiębiorczość,
gospodarka oparta na wiedzy

pod redakcją
Urszuli Swadźby, Bożeny Pactwy, Moniki Żak

Redaktor serii: Socjologia
Wojciech Świątkiewicz

Recenzent
Anna Barska

Wprowadzenie

Niniejszą monografię poświęcamy zmarłemu Profesorowi Władysławowi Jacherowi. Profesor zostawił po sobie liczne grono uczniów i przyjaciół, którzy poprzez tę publikację chcą uczcić jego pamięć. Zakres tematyczny monografii będzie więc koncentrował się wokół problematyki, jaką podejmował on w swojej twórczości naukowej. Zasadniczo można ją sprowadzić do trzech głównych zagadnień: pracy, więzi i integracji.

Praca jako problem w badaniach Profesora ujmowana była jako etyczna wartość życia jednostki ludzkiej objętej myślą Tomasza z Akwinu i źródło jej społecznego rozwoju komentowanego za teorią solidarności Emila Durkheima. Współczesne czasy akceptują głównie produkcyjne, ekonomiczne i psychologiczne walory pracy ludzkiej, a mniej lub bardziej świadomie pomijają jej walory społeczne. Praca może być czynnikiem wzbogacającym człowieka i grupę tylko wtedy, gdy jest odpowiedzialna, świadoma i dobrze zorganizowana, czyli gdy posiada określony zbiór norm regulujących jej jakość i charakter. Jak pisał Profesor Jacher:

pomijany bywa często aspekt antropologiczny, podkreślający czynnik pracy ludzkiej, ludzką strukturę pracy, i aspekt socjologiczny, uwypuklający empiryczny fakt, że praca jest czynnikiem integrującym osobowość człowieka w procesie pracy oraz zasadniczą przyczyną integrującą bądź dezintegrującą jednostki w grupie społecznej. To prowadzi do spojrzenia na pracę głównie w płaszczyźnie behawioralnej, zewnętrznej – na niekorzyść spojrzenia aksjologicznego, osobowościowego, integracyjnego, a więc tych aspektów pracy, które pozwalają ją traktować jako drogę nie tylko do osiągnięć materialnych, ekonomicznych, technicznych, a przede wszystkim jako źródło wewnętrznego scalania człowieka i przyczynę ładu społecznego w grupie (JACHER, 2005).

Z problematyką pracy związane są zagadnienia zakładu pracy (firmy), stosunku pracowników do pracy i kulturowych aspektów jej organizacji. Problematyka ta wciąż jest aktualna, a dziś, szczególnie na zmieniającym się rynku pracy pracownik traktowany instrumentalnie staje się stroną słabszą. Umowy śmieciowe i kurczący się rynek pracy, zatrudnianie osób poniżej poziomu ich kwalifikacji i aspiracji, ograniczanie uprawnień pracowniczych i kosztów pracy żywej, często związany z tym wyzysk – to problemy, z którymi musi się zmierzyć współczesne, nie tylko polskie, społeczeństwo.

Drugim znaczącym zakresem badań Profesora było zagadnienie więzi społecznej. Ujmował on je jako istotny element łączący grupy i jednostki, element konstytuujący, który decyduje o spójności grupy. Bez więzi społecznej nie ma spójności w grupie. Więź społeczna może być rozumiana jako organizacja grupy, a może mieć wymiar świadomościowy. Świadomość grupowa, świadomość zbiorowa to przede wszystkim poczucie łączności i solidarności. Takie rozumienie więzi społecznej nawiązuje do klasyków socjologii, Augusta Comte'a i E. Durkheima. Profesor Jacher wskazywał także na współzależność więzi i integracji:

Z pojęciem integracji związane jest pojęcie więzi społecznej, z dez-integracją wiąże się natomiast zjawisko wypadania z więzi społecznej. [...] Integracja jest skutkiem istnienia więzi. Jedno zjawisko nie istnieje bez drugiego. Chociaż nie są tym samym, są jednak ze sobą sprzężone. O integracji zbiorowości społecznej decyduje charakter stosunków społecznych, stanowiących rdzeń więzi (ibidem).

Wskazuje się na przynależność do grupy, tendencje do zachowania wspólnych wartości, świadomość wspólnych interesów. Na gruncie socjologii wymienia się różnego rodzaju więzi, takie jak: więzi rodzinne, przyjacielskie, sąsiedzkie, pracownicze, etniczne, religijne, narodowe itp. Przejawiają się one w świadomości, ale przekładają na konkretne działania. Współczesne badania identyfikują więź społeczną poprzez poczucie tożsamości grupowej i wskazują, że znacznie częściej wyraża się ona w identyfikacji lokalnej, regionalnej, a nawet wirtualnej niż poprzez osobowe relacje pracownik – pracodawca lub wspólnoty obywatelskie.

Trzecie zagadnienie, któremu Profesor poświęcił wiele prac, to wspomniana już integracja społeczna, ujmowana w wymiarze ogólnym, na poziomie funkcjonowania różnych organizacji, jak i zakładu pracy. Integracja wyrażana jest przez słowo „scalanie”. Jak pisał Profesor Jacher:

Integracja [...] oznacza natomiast jedność w różnorodności. Integracja oznacza pewną harmonię społeczną powstałą na skutek określonej zgodności różnych elementów systemu społecznego [...] W sensie

socjologicznym integracja dotyczy systemu społecznego w rozumieniu reistycznym jako pewnego zespołu ludzi [...] jak i systemu zachowań, systemu interakcji, systemu stosunków, co stanowi atrybut grupy społecznej (JACHER, 1976).

Integracja społeczna obejmuje więc bardzo szerokie spektrum wartości i wzorów zachowań i dotyczy całości życia społecznego. Zachodzi w różnych wymiarach życia społecznego: rodzinnego, sąsiedzkiego, zawodowego, lokalnego, politycznego. System społeczny, grup społecznych i instytucji, aby istnieć, musi być przynajmniej w minimalnym stopniu zintegrowany. A jego funkcjonowanie jest zależne od współdziałania ludzi jako uczestników struktur działania scalanych przez formy integracji: funkcjonalnej, normatywnej, komunikacyjnej i społecznej (W. Jacher za teorią W.S. Landckera). Dziś dużo pisze się o znaczeniu komunikacji społecznej oraz kapitale społecznym. Tłem dla dawnych i dzisiejszych idei jest również diagnozowanie zagrożeń dla spójności struktur społecznych przez czynniki dezintegracji, negatywne kapitały społeczne, osłabianie normatywnych reguł życia zbiorowego.

Wymienione powyżej motywy i problemy, poruszane przez Profesora Jachera, to zagadnienia teoretyczne i praktyczne nadal aktualne. Były one przedmiotem wieloaspektowych analiz i rozważań na konferencji: „Praca – Więź – Integracja. Wyzwania w życiu jednostki i społeczeństwa” poświęconej pamięci Profesora Władysława Jachera w 5. rocznicę śmierci. Konferencja odbyła się w dniach 9–10 kwietnia 2014 roku w Katowicach, na Wydziale Nauk Społecznych i w Centrum Informacji Naukowej i Bibliotece Akademickiej. Zgromadziła około 80 uczestników, a przedstawione w niniejszej monografii artykuły są pokłosiem tej konferencji. Monografia składa się z dwóch tomów pod wspólnym tytułem *Praca – więź – integracja* o zróżnicowanej problematyce. Pierwszy dotyczy zagadnień pracy, przedsiębiorczości i gospodarki opartej na wiedzy, a drugi skupia się na wartościach i więziach społecznych.

Monografię otwiera tekst Leszka Gruszczyńskiego, Adama Bartoszką, Bożeny Pactwy i Sławomiry Kamińskiej-Berezowskiej, przybliżający sylwetkę Profesora Władysława Jachera. Oprócz informacji biograficznych zawiera wspomnienia i refleksje jego przyjaciół, współpracowników i uczniów. Autorzy opisują drogę zawodową Profesora od czasów, kiedy zdecydował się on podjąć studia na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim, poprzez działalność naukową w Instytucie Tomistycznym w Warszawie oraz Instytucie Śląskim w Opolu, kończąc na pracy na Uniwersytecie Śląskim, z którym był związany niemalże do końca swojego życia.

Część pierwszą monografii, zatytułowaną *Praca jako czynnik integracji społecznej*, otwiera tekst Janusza Mariańskiego, pt. *Władysława Jachera koncepc-*

cja pracy ludzkiej. Artykuł stanowi doskonałe wprowadzenie do tematyki tej części monografii, jednocześnie nawiązując do dorobku naukowego Profesora Jachera. J. Mariański zwraca uwagę, że koncepcja pracy była istotnym problemem, który Profesor wielokrotnie podejmował w swoich badaniach socjologicznych. Autor, analizując koncepcję pracy, zwraca uwagę na jej wielorakie aspekty. Podkreśla jej znaczenie dla egzystencji człowieka, zwraca uwagę na wpływ środowiska pracowniczego na rozwój jednostki, analizuje pojęcie etosu pracy. W szczególności zaś — odwołując się do dorobku Profesora — wskazuje na wytworzenie się śląskiego etosu pracy. Artykuł stanowi doskonałe *résumé* dorobku naukowego Profesora Władysława Jachera oraz jego wpływu na rozwój socjologii pracy, organizacji i zarządzania.

Danuta Walczak-Duraj w artykule pt. *Kontrideologia pracy jako czynnik dezintegracji społecznej* wskazuje na powstanie nowego zjawiska, jakim jest kontrideologia pracy. Autorka, odwołując się do dorobku Profesora Jachera, który zawsze starał się podkreślać etyczny i społeczny wymiar pracy ludzkiej, wskazuje na zagrożenia, jakie pociąga za sobą pojawienie się kontrideologii pracy. Analizując ideologię pracy, zwraca uwagę na ewolucję tego pojęcia od socjalizmu aż do czasów współczesnych — czasów społeczeństwa konsumpcyjnego. Istota analizy skupia się na wpływie tej ewolucji na zmiany w etosie pracy. Ewolucja ta — zdaniem D. Walczak-Duraj — prowadzi do wytworzenia się swoistej kontrideologii pracy, która rozumiana jest tutaj przede wszystkim jako zespół wartości, norm i postaw często nieustrukturalizowanych, wewnątrznie niespójnych, zawierających treści związane z niską oceną bądź deprecjacją pracy jako wartości. Przedstawiając różne rodzaje kontrideologii pracy, autorka wskazuje również na dwa główne źródła jej powstania: pojawienie się nowego paradygmatu pod nazwą Nowej Ekonomii oraz kryzys gospodarczy. W podsumowaniu artykułu wskazuje na konsekwencje, jakie niesie ze sobą pojawienie się kontrideologii pracy zarówno na poziomie jednostkowym, jak i społecznym.

Kolejnym tekstem, który nawiązuje do zainteresowań naukowych Profesora Władysława Jachera, jest artykuł Lesława H. Habera, pt. *Kapitał relacyjny jako nowa forma więzi społecznej w zarządzaniu firmą*. Autor przypomina, że działalność naukowa Profesora Jachera oraz jego współpracowników skutkowało powstaniem tzw. śląskiej szkoły w socjologii. L.H. Haber analizuje genezę powstania kapitału relacyjnego oraz jego związków przyczynowych z więzią społeczną. Zwraca uwagę, że w świetle dostępnej literatury pojęcie kapitału społecznego ma wiele interpretacji i jako kategoria analityczna ma dużą wartość poznawczą i użytkową, oraz podkreśla jego rolę i znaczenie w nowoczesnym zarządzaniu.

Analizę pojęcia etosu pracy podejmuje Urszula Swadźba w artykule pt. *Etos pracy w Polsce. Ewolucja zjawiska*. Autorka zwraca uwagę na aksjologiczny wymiar pracy ludzkiej. Odwołując się do koncepcji Ronalda In-

gleharta, przedstawia czynniki, jakie miały wpływ na ewoluowanie etosu pracy. Prezentuje, w jaki sposób kształtował się w Polsce etos pracy w poszczególnych okresach historycznych. Rozpoczyna analizę od etosu pracy w okresie realnego socjalizmu, poprzez „małą stabilizację” lat 50. i 60. „względna liberalizację” w latach 70., czasy „permanentnego kryzysu”, aż po okres transformacji systemowej. Wskazuje na czynniki, a w zasadzie pewne trendy, jakie w tych okresach miały wpływ na kształtowanie się etosu pracy. Podsumowując zmiany, jakie nastąpiły w etosie pracy w społeczeństwie polskim w ciągu ostatnich 50 lat, można pokusić się o wyznaczenie pewnych trendów. Okres analizy jest bowiem bardzo zróżnicowany, wyznaczają go uwarunkowania gospodarcze i polityczne, które były bardzo różnorodne i, jak wykazywały badania, w znacznym stopniu odcisnęły się na świadomości aksjologicznej Polaków. Kończąc U. Swadźba wskazuje na kształtowanie się nowego etosu pracy wśród przedstawicieli młodego pokolenia, który jest oparty przede wszystkim na realizacji postmaterialistycznych aspektów pracy (np. czas wolny).

Etos pracy jest również przedmiotem następnego opracowania, pt. *Etos pracy versus etos konsumpcji we współczesnym społeczeństwie*, którego autorem jest Felicjan Byłok. Analizuje on zmiany, jakie dokonały się w sferze pracy, oraz ich konsekwencje w postaci wzrostu znaczenia konsumpcji. Dokonuje historycznego przeglądu znaczenia pracy i postaw wobec niej, zwracając uwagę na pojawienie się nowego podejścia do organizacji pracy i miejsca człowieka w organizacji human relations. Autor zwraca uwagę na wpływ zmian w systemie wartości, na postawy wobec konsumpcji i tworzenie się nowego typu społeczeństwa — społeczeństwa konsumpcyjnego. We współczesnym społeczeństwie ludzie coraz częściej orientują swoje zachowania w stronę konsumpcji, co w istotny sposób wpływa na postrzeganie roli pracy w życiu jednostki. Praca jest postrzegana jako środek do realizacji indywidualnych celów, które w dużej części związane są z konsumpcją. Jest niezbędna do zarabiania pieniędzy koniecznych do pełnienia roli konsumenta. Czynnikiem motywującym do pracy staje się wizja nabycia wymarzonego produktu, usługi jako rekwizytu związanego z rolą konsumenta. W podsumowaniu F. Byłok stwierdza, że współcześnie etos pracy stopniowo ustępuje miejsca etosowi konsumpcji, bowiem to konsumpcja właśnie staje się swoistą powinnością człowieka, a jego aktywność w sferze pracy ma na celu zaspokajanie coraz to nowych potrzeb konsumpcyjnych.

Piotr Wróblewski w artykule pt. *Strażnicy pamięci. Górniczy KWK „Wujek”. Reminiscencje w 33. rocznicę wydania raportu z badań pt. „Socjologiczne aspekty wprowadzenia czterobrygadowego systemu pracy” pod kierunkiem Władysława Jachera* — pozostając w kręgu analiz związanych z pracą i funkcjonowaniem człowieka w środowisku pracy — przypomina ważny raport przygotowany przez Władysława Jachera wraz z zespołem badawczym. 33. rocznica wyda-

nia raportu oraz jego ponowna analiza stały się punktem wyjścia do omówienia postaw górników KWK „Wujek”, którzy — jak pisze autor — „we współczesnej historii Polski zostali wpisani w poczet zbiorowych herosów narodowych”. Wydarzenia, jakie miały miejsce w 1981 roku, są pretekstem do analizy postaw górników wobec ich pracy, wobec wprowadzenia systemu czterobrygadowego. Wróblewski, analizując archiwalne dokumenty zawierające wypowiedzi górników, rysuje obraz ich sytuacji zawodowej oraz — poprzez organizację dnia — jej wpływu na życie osobiste i rodzinne: ich postaw wobec pracy, rodziny i religii. Zwraca również uwagę, że nawet dzisiaj duże zakłady pracy próbują powrócić do czterobrygadowego systemu pracy.

Pierwszą część monografii zamyka artykuł Sławomiry Kamińskiej-Berezowskiej, pt. *Znaczenie pracy emocjonalnej w wypowiedziach liderek Ogólnopolskiego Związku Zawodowego Pielęgniarek i Położnych*. Autorka wskazuje na znaczenie pracy w życiu kobiet oraz znaczenie kobiet w procesie pracy — w szczególności w kontekście pracy emocjonalnej. Odwołując się do koncepcji Arlie Hochschild oraz jej kontynuatorów, analizuje pojęcie pracy emocjonalnej, która m.in. wiąże się z kwestią aktywowania uczuć rzeczywiście płynących z wnętrza jednostki, przykładowo z ukrywaniem lub przeciwnie — z wydobywaniem z siebie zniechęcenia czy frustracji w celu wprowadzania klienta w pożądaną stan emocjonalny. W dalszej części S. Kamińska-Berezowska przechodzi do omówienia znaczenia pracy emocjonalnej w środowisku pielęgniarek i położnych. Wskazuje, że jest to istotna cecha, która powinna wyróżniać i w dużej mierze wyróżnia przedstawicieli środowiska medycznego. W podsumowaniu podkreśla, że kwestia emocji — chociaż tak rzadko podejmowana w badaniach naukowych — jest bardzo istotna, ponieważ stanowi czynnik napędzający i motywujący jednostki do pracy.

Druga część monografii poświęcona jest zagadnieniu integracji i dezintegracji jako kategoriom analizy i wyjaśniania. Pierwszym tekstem tej części jest artykuł Marka Szczepańskiego i Anny Śliz, pt. *Integracja a konflikt społeczny. Socjologiczny aspekt relacji*. Autorzy w początkowej części pracy analizują proces przenikania się kultur, odnosząc go do pojęcia integracji. Następnie przedstawiają koncepcje i podejścia do kwestii asymilacji m.in. Roberta E. Parka i Ernesta W. Burgessa, Milтона M. Gordona. Wskazują, że historia kształtowania się refleksji naukowych o asymilacji odnosi się przede wszystkim do istoty ideologii asymilacyjnych, z których trzy najważniejsze to: anglokonformizm, melting-pot (ideologia tygła kulturowego) i pluralizm kulturowy. Każda z powyższych ideologii jest następnie opisywana i komentowana. Dokonana przez autorów analiza pojęcia i wymiarów integracji jest punktem wyjścia do dalszych rozważań, których przedmiotem jest segregacja oraz konflikt społeczny i etniczny w różnych

konfiguracjach badawczych: konflikt a asymilacja, konflikt a integracja, konflikt a segregacja.

Artykuł Adama Bartoszką, pt. *Integracja funkcjonalna grup interesów a kultura pracy i innowacyjność instytucji publicznych w warunkach polskiej transformacji*, jak sam autor wskazuje, jest przyczynkiem do diagnozy przemian w zarządzaniu pracą aparatu administracyjnego i w kulturach organizacyjnych instytucji publicznych, uwarunkowanych procesami rynkowej oraz społeczno-politycznej transformacji państwa. A Bartoszek omawia przemiany, jakie zaszły świadczeniu usług publicznych: od proobywatelskiej modernizacji państwa do swoistej patologizacji tych usług. Odwołując się do dorobku naukowego Profesora Władysława Jachera, swoją analizę opiera również na podbudowie teoretycznej dotyczącej zarówno klasycznej teorii gier, jak i nowych teorii gier organizacyjnych. Zaproponowana przez autora heurystyka opisu procesów gier organizacyjnych wprowadza i rozszerza możliwości interpretowania i pojmowania grup interesów. Autor porusza też kwestię realizacji własnych celów przez grupy interesu oraz ich wpływu na kulturę pracy i innowacyjność instytucji publicznych. Dokonana przez niego analiza złożoności sieci wpływów różnych lobby i korporacyjnych grup interesów (flexianie, polityczni nomadzi, funkcjonariusze publiczni) opiera się na teorii gier organizacyjnych, niewspółmierności skal wartości i autorskim modelu analizy wymiarów porządku organizacyjnego, z uwzględnieniem pozaformalnych mechanizmów dysfunkcyjnych innowacji dla utrwalania postkomunistycznego klientelizmu i politycznej pogoni za rentą.

Kolejnym artykułem dotyczącym zjawiska integracji jest opracowanie Joanny Wróblewskiej-Jachny, pt. *Integracja jednostek samorządu w procesie rozwoju funkcji metropolitalnych na przykładzie województwa śląskiego*. Autorka zwraca uwagę, że procesy dotyczące metropolizacji przestrzeni w Polsce są silnie związane z rozwojem systemów funkcjonalnych, które są charakterystyczne dla społeczeństw dużej skali. Praca nad uzyskaniem wysokiej pozycji w układzie metropolitalnym – regionalnym i lokalnym – może skutkować rywalizującą współpracą między poszczególnymi jednostkami. Swoją analizę autorka opiera na badaniach przeprowadzonych w 2012 roku w województwie śląskim. Ich efektem był bogaty materiał badawczy nt. współpracy i rywalizacji poszczególnych jednostek samorządu w województwie śląskim.

Katarzyna Szymańska-Zybertowicz w artykule pt. *Złożoność procesów migracyjnych a problem integracji społecznej. Refleksja na temat sytuacji w Polsce* również podejmuje problematykę integracji społecznej. Wskazuje na złożoność i dynamikę współczesnych procesów migracyjnych, których konsekwencją staje się rozmycie pojęcia integracji społecznej i niejasność w jego pojmowaniu. Zwraca uwagę, że dotychczasowy dorobek naukowy

dotyczący zagadnienia integracji społecznej nie przystaje do współczesnej sytuacji politycznej i kulturowej. Autorka przybliżyła pojęcie transnarodowości, które współcześnie dobrze opisuje zjawiska migracyjne. Transnarodowe ujęcie procesów migracyjnych — jej zdaniem — pozwala na lepsze uchwycenie i zrozumienie licznych problemów dotyczących procesów migracji, jakich klasyczne teorie migracji nie są w stanie we właściwy sposób zanalizować. Swoją analizę opiera w głównej mierze na kazusie polskich migrantów.

Problematykę dezintegracji więzi społecznych podjął Patryk Kaczmarek w artykule pt. *Alienacja medialna człowieka jako przykład dezintegracji więzi społecznych*. Autor analizuje wpływ postępu technologicznego na sposoby komunikowania się jednostek. Zwraca uwagę, że szybkie tempo rozwoju i zmiany, jakie następują w dziedzinie technologii, stanowią zagrożenie dla człowieka, który nie nadąży za nimi, a więc nie potrafi się właściwie przystosować do ich tempa. Przejawia się to m.in. w tym, że następuje próba kompensacji emocjonalnych braków poprzez wchodzenie w rolę masy. Wychodząc z założenia, że media w dużej mierze determinują życie społeczne, autor dokonuje swoistej analizy współczesnych mediów w kontekście ich odpowiedzialności za dezintegrację więzi społecznych. Poszukiwania instrumentów kontroli i społecznej odpowiedzialności mediów oraz niwelowania ich niekorzystnego wpływu na jednostki autor upatruje w edukacji medialnej.

Część trzecią monografii, pt. *Innowacja — przedsiębiorczość — gospodarka oparta na wiedzy*, otwiera artykuł Sławomira Partyckiego i Ewy Sikory, pt. *Więzi relacyjne w cyberkulturze*. Autorzy przedstawiają nową formę społeczeństwa, jakim jest społeczeństwo sieciowe. Zwracają uwagę na liczne nowe możliwości komunikowania się między jednostkami, m.in. na cyberkulturę. Cyberkultura wzbogaciła formę kultury rzeczywistości realnej poprzez usieciwienie procesu tworzenia i dystrybucji zasobów kultury. Każdy uczestnik sieci ma możliwość tworzenia i dzielenia się z innymi połączonymi aktorami swoim dziełem. Dzięki temu dziedzictwo kultury jest o wiele bogatsze i różnorodne, tworzy nową globalną kulturę. S. Partycki i E. Sikora podkreślają, że cyberkultura (a przede wszystkim pojawienie się nowych możliwości technologicznych) wpłynęła na sposób postrzegania czasu i przestrzeni. Analizują również, w jaki sposób wpływa ona na więzi społeczne, wskazując na powstanie nowych form tych więzi — opartych właśnie na swoistej rzeczywistości wirtualnej, pozbawionej kontaktu bezpośredniego, fizycznego.

Arkadiusz Jabłoński w artykule pt. *Společno-moralne uwarunkowania zarządzania wiedzą w organizacji* analizuje zagrożenia związane z pojawiającą się tendencją do maksymalnego wykorzystania wiedzy w procesie zarządzania organizacją. Autor jako punkt wyjścia rozważań stawia tezę, iż zagrożeniem

płynącym ze strony nowoczesnych programów zarządzania wiedzą w organizacji jest pozbawienie wiedzy jej moralnego prawa do bycia prawdziwym, uzasadnionym przekonaniem na rzecz racjonalistycznej reguły stawania się kapitałem lub zasobem organizacji. Presja organizacji na tworzenie i późniejsze przetwarzanie wiedzy jednostek jest efektem jej nastawienia na sukces. A. Jabłoński zwraca uwagę, że sytuacja ta dotyczy nie tylko *stricte* organizacji, ale również szkół i uczelni wyższych, które coraz częściej skłaniają się ku temu, że wiedza to zasób i kapitał, który — bez jakichkolwiek dylematów moralnych — należy pomnażać i wykorzystywać do granic możliwości. Autor wskazuje na liczne niekorzystne konsekwencje takiej postawy wobec wiedzy. Jednym ze skrajnych efektów zarządzania wiedzą jako kapitałem podważającym tradycję jej tworzenia może być niszczenie cywilizacyjnych warunków rozwoju wiedzy jako efektu zbliżania się do prawdy, czyli swosta śmierć wiedzy.

Tematyką kształtowania się postaw przedsiębiorczych zajął się Jan Sikora w artykule pt. *Spoleczno-ekonomiczne uwarunkowania postaw przedsiębiorczych mieszkańców wsi w Polsce*. Autor podjął analizę wpływu strategii wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich w Polsce po wejściu do Unii Europejskiej na kształtowanie się postaw przedsiębiorczych mieszkańców wsi. Przypomina, że celem tej strategii było pobudzenie mieszkańców wsi do aktywności o charakterze pozarolniczym. Powszechnie przyjmuje się, iż wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich to idea aktywizacji wsi i dywersyfikacji działalności gospodarczej, zgodnie z którą przyszłość ludności wiejskiej jest związana nie tylko z rolnictwem, ale również z innymi działami gospodarki. W swoim artykule przedstawia on społeczno-ekonomiczne aspekty aktywności mieszkańców wsi (również, a może przede wszystkim pozarolniczej) oraz ich wpływ na rozwój wsi i możliwości dalszego rozwoju.

Kolejnym artykułem niniejszej monografii jest opracowanie Emilii Zimnicy-Kuzioły, pt. *Więzi społeczne w przestrzeni wirtualnej — przykład internetowego forum*. Autorka analizuje specyficzne więzi społeczne, jakie powstają między jednostkami w przestrzeni wirtualnej. Swojej analizy dokonuje na podstawie internetowego forum skupiającego zawodników oraz uczestników jednego z teleturniejów telewizyjnych — „Jaka to melodia?”. Zwraca uwagę, że między najbardziej aktywnymi członkami forum wytworzyły się swoiste więzi społeczne, które przeniosły się z przestrzeni wirtualnej na kontakty bezpośrednie poza forum. Jest to — zdaniem autorki — sposób na zacieśnianie więzi i kontaktów między uczestnikami. Aktywność na forum daje możliwość nawiązania nowych relacji międzyludzkich, nie tylko w przestrzeni wirtualnej.

Sebastian Skolik w artykule pt. *Profesjonalizacja nieprofesjonalnych pracowników wiedzy na przykładzie polskojęzycznej Wikipedii* porusza kwestię ograniczonego zaufania społeczeństwa wobec amatorów redagujących różnego

rodzaju źródła informacji i wiedzy w przestrzeni wirtualnej. Autor na podstawie wieloletnich obserwacji i analiz przedstawia, w jaki sposób osoby, które redagują różnego rodzaju portale wiedzy, zdobywają status ekspertów. Omawia on proces, jaki przeszli redaktorzy polskojęzycznej Wikipedii od nieprofesjonalnych pracowników wiedzy do rangi ekspertów.

Problematykę pracowników wiedzy podejmuje również Małgorzata Suchacka w artykule pt. *Więzi – integracja – networking. Socjologiczne wymiary przekształceń regionu przemysłowego w kierunku regionu wiedzy*. Autorka podkreśla, że problematyka przekształceń regionów przemysłowych w regiony oparte na wiedzy stanowi bardzo ciekawy przedmiot badań. Współczesne analizy empiryczne w kompleksowy sposób podejmują próbę opisu tych zjawisk, uwzględniając pojęcia o interdyscyplinarnych korzeniach: kapitał ludzki i społeczny, region uczący się, jak również pojęcia o ściśle socjologicznym rodowodzie: więzi społeczne, integracja, a ostatnio także networking, czyli sieciowość. Punktem wyjścia prezentowanej przez autorkę analizy były badania przeprowadzone w województwie śląskim. Na podstawie ich wyników wskazuje ona, że przejście do regionu wiedzy wiąże się z wieloma różnorodnymi zjawiskami społecznymi, m.in. zmianą relacji międzyludzkich i redefinicją więzi społecznych, zmianą w sposobie integracji i współpracy między poszczególnymi regionalnymi przedsiębiorcami.

Paweł Przyłęcki w artykule pt. *Zmiany w zakresie zarządzania zasobami ludzkimi w administracji publicznej – w kierunku koncepcji zarządzania przez kompetencje* analizuje zmiany, jakie nastąpiły w sposobie zarządzania w instytucjach publicznych, oraz możliwość wprowadzenia w ich organizacji sposobu zarządzania opartego na analizie kompetencji. Zarządzanie przez kompetencje to element składowy strategii zarządzania zasobami ludzkimi, którego elementarnym założeniem jest świadomość znaczenia ludzkich kompetencji w osiąganiu założonych przez organizację celów. Kładzie się w tym wypadku nacisk na konkretne kompetencje, które są istotne w danej organizacji. W pierwszej części artykułu autor przedstawia obowiązujące nadal metody zarządzania w instytucjach publicznych. Kolejno przechodzi do oceny działań podejmowanych przez administrację publiczną w Polsce.

Kolejnym artykułem dotyczącym problematyki więzi społecznej jest tekst autorstwa Michała Kapiasa i Pawła Koconia, pt. *Więź społeczna jako konstytutywny element społecznej odpowiedzialności organizacji w ujęciu personalistycznym*. Autorzy, odwołując się do koncepcji personalistycznej, zwracają uwagę na swoistą odpowiedzialność człowieka za każdy aspekt jego życia – w tym za pracę. Podkreślają, że wszelkie działania jednostki nie pozostają bez wpływu na funkcjonowanie szerszych zbiorowości. Pojawia się więc społeczna odpowiedzialność poszczególnych organizacji. Jej zakres i znaczenie będzie jednak wtedy sensowne, o ile u jej podstaw będzie praw-

dziwa personalistyczna więź międzypersonalna. Autorzy wskazują również na konieczność istnienia społecznej integralności wyrażającej się w głębokim zinternalizowaniu przez organizację norm moralnych i etycznych, co będzie skutkowało istnieniem etycznej organizacji w istocie jej rzeczy.

Temat więzi społecznej jest także przedmiotem artykułu Katarzyny J. Frączek, pt. *Więź społeczna a procesy wirtualizacji i usieciowienia*. Autorka podejmuje kwestię więzi społecznych budowanych pomiędzy aktorami funkcjonującymi w cyberprzestrzeni. Twierdzi, że taka forma relacji międzyludzkich w sposób znaczący zmodyfikowała również łączące ich więzi. Zwraca również uwagę na liczne szanse i zagrożenia, jakie wiążą się z przeniesieniem relacji międzyludzkich z przestrzeni kontaktów bezpośrednich na środowisko cyfrowe. Aktorzy społeczni przenoszą do środowiska cyfrowego znaczną część aktywności zawodowej, rodzinnej i towarzyskiej. W ten sposób świat wirtualny staje się przestrzenią kształtowania więzi międzyludzkich. Jednocześnie nowa rzeczywistość nie jest tożsama z rzeczywistością fizykalną i jako taka wytwarza specyficzne warunki dla funkcjonujących w niej osób, grup i instytucji. Podsumowując swoją analizę, K.J. Frączek podkreśla, że warunkiem powstania wysokiego poziomu integracji społecznej między uczestnikami przestrzeni wirtualnej jest istnienie więzi moralnej, która przejawia się wzajemnym zaufaniem, lojalnością i solidarnością.

Całość tomu zamyka artykuł Haliny Kulik, pt. *Feminizacja zawodu lekarza w Polsce*. Autorka przedstawia historię zawodu lekarza w Polsce i na świecie. Podkreśla rolę i miejsce kobiet w środowisku medycznym. Analizując drogę kobiet lekarek do obecnej sytuacji zawodowej podkreśla, że można pokusić się o stwierdzenie, iż główny ciężar skutków procesu feminizacji zawodu lekarza ponoszą same lekarki. Zyskują wprawdzie na wszystkich polach awans zawodowy i społeczny, wykonują trudną i typowo męską specjalność chirurga czy ortopedy, jednak towarzyszy temu olbrzymi stres psychiczny wynikający z niemożności pogodzenia jednakowo ważnych dla kobiety ról zawodowych i pozazawodowych. W zakończeniu autorka zauważa, że przedstawiony przez nią obraz emancypantek w środowisku lekarskim stanowi jedynie szkic i należy poświęcić więcej czasu na studia tego problemu.

Mamy nadzieję, że poprzez tę monografię przypomnimy sylwetkę Profesora i obraz jego dokonań. Jest to szczególnie istotne dla młodego pokolenia, które nie zawsze ma możliwość poznania dorobku starszych mistrzów. W przedstawionych tomach spotykają się przyjaciele i uczniowie Profesora, ale również młodzi naukowcy, którzy go nie znali. Udział w monografii tych drugich wskazuje na wszechstronność jego dorobku.

Bibliografia

- JACHER W., 2005: *Etos pracy w Polsce wobec wyzwań Unii Europejskiej*. W: *Współczesne społeczeństwo polskie u wyzwania integracji europejskiej*. Red. J. LEOŃSKI, R. WOŹNIAK. Szczecin. Wyd. Uniwersytetu Szczecińskiego.
- JACHER W., 1976: *Zagadnienie integracji systemu społecznego*. Warszawa—Wrocław. Wyd. Naukowe PWN.

Urszula Swadźba
Bożena Pactwa
Monika Żak

Noty o autorach

Adam Bartoszek — doktor habilitowany, profesor Uniwersytetu Śląskiego w Instytucie Socjologii w Katowicach. Specjalista badań opinii publicznej, socjologii organizacji i struktur społecznych. Autor i współautor ok. 150 publikacji z zakresu socjologii organizacji i zarządzania, teorii struktur społecznych, problemów społecznych miasta, badań kapitałów społecznych i kulturowych, tożsamości regionalnej i osobowości społecznej, metodologii badań rynku i opinii publicznej. Jest autorem i współautorem 12 książek, w tym prac: *Społeczne tworzenie osobowości. Zarys socjologicznych teorii osobowości* (Katowice 1994; tłum. na jęz. ukraiński, Kijów 2010); *Kapitał społeczno-kulturowy młodej inteligencji wobec wymogów rynku* (Katowice 2003). W latach 1992—2005 z L.A. Gruszczyńskim prowadził katowicką Pracownię Badań Społecznych, powiązaną z Pracownią Badań Społecznych w Sopocie, opracowując m.in. serię badań warunków życia w miastach regionu (współautor książki z M.S. Szczepańskim i L.A. Gruszczyńskim *Miasto i mieszkanie w społecznej świadomości. Katowiczanie o Katowicach*, Katowice 1997). Kierownik projektów badawczych zakończonych publikacjami współautorskimi: *Tożsamość młodych Ślązaków — między patriotyzmem lokalnym a europejskością* (z T. Nawrockim i J. Kijonką-Niezabitowską, Katowice 2009); *Edukacyjna i zawodowa ruchliwość mieszkańców a jakość życia w miastach peryferyjnych* (współred. U. Swadźba, Katowice 2012); *Diagnoza problemów społecznych i monitoring polityki społecznej dla aktywizacji zasobów ludzkich w Katowicach* (współred. K. Czekaj i D. Trawkowska, Katowice 2012) oraz kierownik podprojektu w ogólnopolskim badaniu PolSenior, poświęconego warunkom mieszkaniowym ludzi starych.

Felicjan Bylok — doktor habilitowany, profesor nadzwyczajny Politechniki Częstochowskiej. Dyrektor Instytutu Socjologii i Psychologii Zarządzania Politechniki Częstochowskiej. Główne obszary zainteresowania naukowego to: socjologia konsumpcji, socjologia gospodarki, socjologia organizacji i zarządzania oraz polityka społeczna. Jego dorobek naukowy i badawczy obejmuje prawie

160 prac opublikowanych w pracach zbiorowych oraz w czasopismach krajowych i zagranicznych. Jest autorem 3 monografii i redaktorem lub współredaktorem 17 prac zbiorowych w jęz. polskim i angielskim. Uczestnik licznych kongresów i konferencji międzynarodowych, m.in. w USA, Kanadzie, Japonii, Singapurze. Organizator międzynarodowych konferencji oraz seminariów naukowych.

Katarzyna J. Frączek — magister socjologii, doktorantka w Katedrze Mikrostruktur Społecznych i Współczesnych Teorii Socjologicznych Instytutu Socjologii KUL. W centrum jej zainteresowań naukowych znajduje się koncepcja społeczeństwa sieciowego oraz socjologia fenomenologiczna.

Leszek Gruszczyński — doktor habilitowany, adiunkt w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Śląskiego. Wieloletni kierownik Zakładu Socjologii Organizacji, Gospodarki i Metodologii Badań Społecznych IS UŚ. Zajmuje się metodologią nauk społecznych, socjologią pracy i organizacji. Autor wielu cenionych podręczników akademickich: *Elementy statystyki dla socjologów*, Katowice 1986, *Kwestionariusze w socjologii. Budowa narzędzi do badań surveyowych*, Katowice 2001, *Elementy metod i technik badań socjologicznych*, Tychy 2002. W latach 1992–2005 wraz z Adamem Bartoszkim prowadził katowicką Pracownię Badań Społecznych, opracowując szereg diagnoz i raportów, w tym m.in. serię badań dotyczących warunków życia w miastach regionu, których wyniki wraz z Adamem Bartoszkim i Markiem S. Szczepańskim zaprezentował w pracy *Miasto i mieszkanie w społecznej świadomości. Katowiczanie o Katowicach*, Katowice 1979. Autor i współautor raportów badawczych dotyczących m.in. problemów edukacji i rynku pracy w województwie śląskim (red. A. Augustyn, L.A. Gruszczyński, R. Muster, *Diagnoza edukacji i rynku pracy w województwie śląskim*, Katowice—Jastrzębie Zdrój 2010).

Lesław H. Haber — doktor habilitowany profesor zwyczajny wykładowca w Wyższej Szkole Zarządzania i Bankowości w Krakowie. Doktoryzował się i habilitował na Uniwersytecie Jagiellońskim. Był współorganizatorem pierwszego w kraju wydziału humanistycznego w uczelni technicznej: Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, gdzie pełnił funkcję prodziekana. Specjalizuje się w problematyce organizacji i zarządzania, przedsiębiorczości i innowacyjności oraz komunikowania społecznego. Współpracuje z licznymi krajowymi i zagranicznymi ośrodkami naukowymi. Opublikował 250 prac, w tym monografie, rozdziały w publikacjach zbiorczych, artykuły. W latach 2000–2010 prowadził pionierskie badania, związane z formowaniem się społeczeństwa informacyjnego na przykładzie środowiska akademickiego, które do ogólnopolskiego obiegu naukowego weszły pod nazwą Krakowski Eksperyment Internetowy (KEI).

Arkadiusz Jabłoński – doktor habilitowany, profesor KUL. Jego zainteresowania naukowe obejmują historię idei, metodologię nauk społecznych, współczesne koncepcje społeczeństwa wiedzy zarówno w wymiarze teoretycznym (teorie wiedzy i nauki, epistemologia społeczna), jak i konkretnych przejawów empirycznych (dyskurs publiczny dotyczący nauki i edukacji, rozwój szkolnictwa wyższego, analizy sektora badawczo-rozwojowego, polityka edukacyjna). Inicjator i współorganizator międzynarodowych konferencji naukowych z cyklu „Studia nad wiedzą” oraz współredaktor serii wydawniczej pod tym samym tytułem. Autor monografii: *Budowanie społeczeństwa wiedzy. Zarys teorii społecznej* Karla R. Poppera (Lublin 2006); *Status teoretyczny i funkcja techniczna wiedzy o społeczeństwie. Wokół myśli K.R. Poppera i J.M. Bocheńskiego* (Lublin 2002); *Filozoficzna interpretacja życia społecznego w ujęciu Petera Wincha* (Lublin 1998).

Patryk Kaczmarek – magister, absolwent Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, gdzie studiował pedagogikę oraz filozofię. Działacz społeczny udzielający się w organizacjach pozarządowych oraz kołach naukowych. Do swoich głównych zainteresowań naukowych zalicza filozofię współczesną, filozofię edukacji oraz pedagogikę medialną. Obecnie jest doktorantem Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie na kierunku pedagogika.

Sławomira Kamińska-Berezowska – doktor, absolwentka Instytutu Socjologii Uniwersytetu Śląskiego. Pracę magisterską i doktorską pisała pod kierunkiem prof. dr. hab. W. Jachera. Jest autorką ponad 40 artykułów oraz 3 publikacji o charakterze zwartym, w tym ostatniej, pt. *Kobiety w wybranych segmentach polskiego ruchu związkowego a równość płci. Studium z zastosowaniem teorii Pierre’a Bourdieu* (Katowice 2014). Główne jej zainteresowania to: socjologia pracy, socjologia organizacji i zarządzania, stosunki pracy i gender studies. Jest członkinią Komisji Studiów nad Przyszłością Górnego Śląska Polskiej Akademii Nauk oddział w Katowicach oraz Sekcji Pracy Polskiego Towarzystwa Socjologicznego. Prowadziła prace eksperckie na rzecz dwóch wielkich central związkowych: OPZZ i NSZZ „Solidarność”. Zajmuje się też problematyką relacji ruchu związkowego i kobiecego.

Michał Kapias – doktor nauk humanistycznych w zakresie filozofii na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach. Absolwent Wydziału Filozoficznego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Adiunkt w Katedrze Zarządzania Publicznego i Nauk Społecznych Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach. Jego naukowe zainteresowania to m.in. zagadnienia personalizmu, w tym etyki społeczno-gospodarczej. Jest autorem kilkudziesięciu publikacji, w tym prac zbiorowych.

Paweł Kocoń — doktor, socjolog, i psycholog, specjalista z zakresu zarządzania zasobami ludzkimi, wykładowca Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach. Autor kilkudziesięciu artykułów i książki *Wizerunek organizacji żydowskich w Polsce* (Toruń 2012).

Halina Kulik — doktor nauk humanistycznych, absolwentka Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach. Specjalista w zakresie medycyny społecznej i organizacji ochrony zdrowia — zdrowia publicznego. Stopień doktora nauk humanistycznych uzyskała na podstawie rozprawy: *Feminizacja zawodu lekarza w Polsce po 1945 roku. Studium historyczno-socjologiczne*, napisanej pod kierunkiem prof. dr. hab. W. Jachera. Pełni funkcję kierownika Zakładu Propedeutyki Pielęgniarstwa Wydziału Nauk o Zdrowiu Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach. Autorka ok. 200 publikacji naukowych i popularnonaukowych z zakresu historii nauk medycznych oraz socjologii medycyny.

Janusz Mariański — emerytowany profesor socjologii religii i socjologii moralności Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, wykładowca w Wyższej Szkole Nauk Społecznych w Lublinie oraz w Wyższej Szkole Społeczno-Ekonomicznej w Gdańsku, członek Komitetu Socjologii PAN i Zespołu ds. Dobrych Praktyk Akademickich przy Ministrze Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Przedmiotem jego zainteresowań badawczych są: socjologia moralności, socjologia religii i katolicka nauka społeczna. W 1997 roku otrzymał nagrodę Prezesa Rady Ministrów za wybitne osiągnięcia naukowe. Jest autorem ok. 1000 artykułów naukowych i popularnonaukowych oraz 50 książek, m.in.: *Młodość między tradycją i ponowoczesnością. Wartości moralne w świadomości maturzystów* (Lublin 1995), *Kościół katolicki w społeczeństwie obywatelskim* (Lublin 1998), *Kryzys moralny czy transformacja wartości? Studium socjologiczne* (Lublin 2001), *Kościół katolicki w Polsce w przestrzeni życia publicznego. Studium socjologiczne* (Toruń 2013), *Sens życia, wartości, religia. Studium socjologiczne* (Lublin 2013), *Sekularyzacja, desekularyzacja i nowa duchowość. Studium socjologiczne* (Kraków 2013), *Podstawowe pojęcia socjologii religii w eksplikacji ks. Janusza Mariańskiego* (Lublin 2013), *Kontrowersje wokół relacji religii i moralności. Tożsamość czy rozbieżność? Studium socjologiczne* (Toruń 2014).

Bożena Pactwa — doktor nauk humanistycznych, socjolog, pracuje w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Przedmiotem jej zainteresowań jest socjologia grup etnicznych i mniejszości narodowych, w tym zagadnienia dotyczące relacji pomiędzy religią a tożsamością etniczną i narodową. Szczególnie interesuje ją społeczna historia Kościoła grekokatolickiego w Polsce po II wojnie światowej. Prowadziła badania terenowe wśród grekokatolików zamieszkujących tereny Łemkowszczyzny oraz Żuław Wiślanych. Autorka wielu artykułów naukowych na temat grupy Łemków i Ukraińców zamieszkują-

cych Polskę. Redaktor tomów: „*Status mniejszościowy*” i *ambivalencja tożsamości w społeczeństwach wielokulturowych* (wspólnie z J. Muchą, Tychy 2008) oraz *Agora czy Hyde Park. Internet jako przestrzeń społeczna grup mniejszościowych* (wspólnie z Łucją Kaprałską, Kraków 2010).

Sławomir Partycki — profesor zwyczajny, doktor habilitowany inżynier, jest kierownikiem Katedry Mikrostruktur Społecznych i Współczesnych Teorii Socjologicznych KUL oraz dyrektorem Instytutu Socjologii w Państwowej Szkole Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej. Posiada tytuł doktora honoris causa Uniwersytetu w Daugavpils (Łotwa). Członek Komitetu Nauk o Pracy i Polityce Społecznej PAN. Pełni funkcję prezesa Wojewódzkiej Rady Towarzystw Regionalnych w Lublinie. Rozwija i popularyzuje wiedzę na temat społeczeństwa sieci, socjologii gospodarki, wirtualizacji zjawisk społecznych.

Paweł Przyłęcki — doktor, socjolog i historyk, adiunkt w Zakładzie Socjologii Uniwersytetu Medycznego w Łodzi. Zajmuje się zagadnieniami z zakresu socjologii polityki, socjologii medycyny i zarządzania zasobami ludzkimi. Jest asesorem, przeprowadza sesje oceny kompetencji pracowniczych metodą *assessment centre* i *development centre*. Jest również ewaluatorem, realizuje badania ewaluacyjne projektów finansowanych ze środków unijnych.

Ewa Sikora — magister, doktorantka Instytutu Socjologii KUL. Jest asystentką prof. S. Partyckiego w Katedrze Mikrostruktur Społecznych i Współczesnych Teorii Socjologicznych. Jej praca doktorska dotyczy aspektu partnerstwa w obszarze kultury w spektrum funkcjonowania społeczeństwa sieci. Zainteresowania naukowe oscylują wokół sieciowych relacji społecznych oraz zjawiska komunikacji sieciowej.

Jan Sikora — profesor zwyczajny Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, doktor habilitowany. Pracuje w Katedrze Socjologii i Filozofii UEP. Jest prodziekanem Wydziału Ekonomii UEP. Problematyka naukowo-badawcza, którą się zajmuje, dotyczy socjologii pracy i zarządzania, socjologii obszarów wiejskich, organizacji i zarządzania, polityki społecznej, ekonomiki turystyki.

Sebastian Skolik — doktor, jest adiunktem w Zakładzie Socjologii Organizacji na Wydziale Zarządzania Politechniki Częstochowskiej. W 2008 roku na Uniwersytecie Śląskim obronił pracę doktorską pod tytułem *Przestrzeń społeczna miasta średniej wielkości i jej uwarunkowania społeczno-kulturowe: studium monograficzne Częstochowy*. Od roku 2006 skupia się na badaniach organizacji pracy w nowych mediach. Głównym obiektem jego badań jest zbiorowość tworząca Wikipedię. Tematyka jego publikacji dotyczy również zagadnień związanych z prawami autorskimi, ruchem wolnej kultury oraz różnymi aspektami funk-

cjonowania jednostki i zbiorowości w przestrzeni społecznej Internetu. W latach 2007–2010 był wiceprezesem Stowarzyszenia Wikimedia Polska.

Małgorzata Suchacka — doktor, socjolog, adiunkt w Zakładzie Socjologii Rozwoju Instytutu Socjologii Uniwersytetu Śląskiego. Jej zainteresowania naukowo-badawcze obejmują: społeczne wymiary innowacji, regiony wiedzy, organizacje uczące się, gospodarkę opartą na wiedzy (GOW), zarządzanie wiedzą, społeczną odpowiedzialność przedsiębiorstw (CSR). Autorka ponad 70 artykułów naukowych publikowanych w Polsce, Czechach, Słowacji, Wielkiej Brytanii, USA, na Ukrainie i Węgrzech. Autorka 43 wystąpień naukowych (w tym 14 anglojęzycznych) na zjazdach i konferencjach krajowych, międzynarodowych i zagranicznych. Członkini Polskiego Towarzystwa Socjologicznego, Komisji Studiów nad Przyszłością Górnego Śląska Polskiej Akademii Nauk, Międzynarodowego Stowarzyszenia Regional Studies Association w Seaford oraz jego polskiego oddziału przy EUROREG-u — Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych w Warszawie.

Urszula Swadźba — profesor nauk społecznych, profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Śląskiego, kierownik Zakładu Socjologii Ogólnej. Jej zainteresowania badawcze to: socjologia wartości (rodziny, religii, a szczególnie wartości pracy), socjologia pogranicza, socjologia społeczności lokalnych, problematyka śląska. Autorka ponad 100 artykułów o tej problematyce. Najważniejsze publikacje to: *Śląski etos pracy. Studium socjologiczne* (Katowice 2001), *Wartości pracy, rodziny, religii — ciągłość i zmiana. Socjologiczne studium społeczności śląskich* (Katowice 2012) oraz *20 lat transformacji w aspekcie regionalnym. Śląsk. Refleksje socjologów* (pod jej red., Katowice 2011), *Aktywizacja edukacyjna i zawodowa mieszkańców a jakość życia w miastach peryferyjnych* (współred. z A. Bartoszkciem, Katowice 2012); *Changes in social awareness on both sides of a border. Poland — the Czech Republic. Sociological reflections* (współred. z Danielem Topinką, Katowice 2013).

Marek S. Szczepański — profesor zwyczajny w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Śląskiego i Uniwersytetu Opolskiego. Główne pola naukowego zainteresowania to: socjologia teoretyczna, socjologia regionu i społeczności lokalnych, miasta i przestrzeni, zmiany i rozwoju społecznego oraz socjologia konfliktów społecznych i etnicznych. Jest autorem bądź współautorem ponad 300 prac naukowych. Członek Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów, Komitetu Socjologii PAN oraz Korpusu Ekspertów Narodowego Centrum Nauki. Członek Polskiego Towarzystwa Socjologicznego.

Katarzyna Szymańska-Zybertowicz — doktor, jest adiunktem w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Bada problemy współczesnych

migracji do Polski. Interesują ją procesy adaptacji i integracji cudzoziemców, a zwłaszcza ich mechanizmy i warunki. Szuka takiego rozumienia polityki społecznej jako dziedziny badań, które stanowiłoby najowocniejszy kontekst dla rekomendacji z zakresu polityki imigracyjnej. Jest autorką książki *Nieobecne wyzwanie? Integracja jako zadanie polityki społecznej wobec cudzoziemców w Polsce po 1989 roku* (Toruń 2011).

Anna Śliz – profesor nadzwyczajny w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Opolskiego. Główne pola naukowego zainteresowania to: socjologia teoretyczna, socjologia konfliktów społecznych i etnicznych, socjologia grup etnicznych, zmiana i rozwój społeczny, zjawisko wielokulturowości we współczesnym świecie. Jest autorką i współautorką ponad 150 prac naukowych. Członek Korpusu Ekspertów Narodowego Centrum Nauki, Polskiego Towarzystwa Socjologicznego i Instytutu im. J. Piłsudskiego w Nowym Jorku.

Danuta Walczak-Duraj – profesor zwyczajny, kierownik Katedry Socjologii Polityki i Moralności Uniwersytetu Łódzkiego; członek Senatu Uniwersytetu Łódzkiego; kierownik Studium Doktoranckiego w zakresie socjologii na UŁ; redaktor naczelny kwartalnika „Humanizacja Pracy”; członek Uniwersyteckiej Komisji Akredytacyjnej dla kierunku socjologia. Najważniejsze publikacje: *Ethical Dilemmas of Medicine in China and Poland* (współred. z Tian Min Xu, Łódź 1999); *Wartości a polityka* (Łódź 1999); *Ład etyczny w gospodarce rynkowej. Doświadczenie polskiej transformacji* (Łódź 2002); *Humanizacja pracy wobec wyzwań transformacyjnych i cywilizacyjnych* (Łódź–Płock 2005); *Wartości i postawy młodzieży polskiej*, tom I i II (red., Łódź 2009); *Socjologia dla ekonomistów* (Warszawa 2010); *Etyka a moralność. Aksjonormatywny kontekst współczesnej pracy i wybranych zawodów* (red., Łódź 2010); *Social Capital of Women in Rural and Their Participation in the Socio-Political Life* („Polish Sociological Review”, 2010); *Problemy etyczne polskiej demokracji w dyskursie publicznym i politycznym* („Przegląd Socjologiczny”, 2006); *Ład czy bezład moralny – ku społeczeństwu bez moralności?* (współred. z J. Mariańskim, „Folia Sociologica” 2012); *Czy konieczny nowy paradygmat w humanizowaniu pracy i stosunków pracy?* („Humanizacja Pracy” 2013).

Joanna Wróblewska-Jachna – doktor nauk humanistycznych w zakresie socjologii, absolwentka Uniwersytetu Śląskiego. Zajmuje się zagadnieniami związanymi z socjologią rozwoju oraz socjologią organizacji. Pracuje jako adiunkt w Akademii Techniczno-Humanistycznej i wykładowca Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Raciborzu. Współpracuje z jednostkami samorządu terytorialnego oraz sektorem obywatelskim w zakresie badań społecznych. Uczestniczka krajowych i międzynarodowych projektów badawczych, m.in.: *Future Urban Research in Europe* (projekt finansowany w ramach programu Marie Curie) oraz *Regional configurations of actors and regional capability to act in transformation*

societies. A comparison between Poland and East Germany (projekt finansowany przez Brandenburg—Berlin Institute for Social Science).

Piotr Wróblewski — doktor habilitowany, adiunkt Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, socjolog kultury, pracownik Zakładu Socjologii Ogólnej, opublikował m.in. książki *Mobilizacja i konflikt etniczny* (Warszawa 2007) oraz *Świat społeczny Ślązaków* (wspólnie z K. Łęckim, K. Wódcz, J. Wodzem, Katowice 1992).

Emilia Zimnica-Kuzioła — doktor, zatrudniona jest na stanowisku adiunkta w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Łódzkiego w Katedrze Socjologii Sztuki. Jest autorką książki *Światła na widowinie. Socjologiczne studium publiczności teatralnej* (Łódź 2003) i kilkudziesięciu artykułów dotyczących problematyki kultury współczesnej, szczególnie dwu interesujących ją dziedzin: socjologii sztuki i socjologii religii. W 2012 roku ukazała się książka pod jej współredakcją *Kultura jako czynnik rozwoju miasta na przykładzie Łodzi*, w 2013 opublikowała książkę — rozprawę habilitacyjną: *Polski homo religiosus. Doświadczenie religijne w relacjach potocznych*.

Monika Żak — doktor nauk humanistycznych, socjolog, adiunkt w Zakładzie Socjologii Ogólnej Instytutu Socjologii Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Zainteresowania naukowe autorki koncentrują się wokół socjologii pracy — ze szczególnym uwzględnieniem koncepcji *work — life balance*, wykonywania zawodów wysokiego ryzyka — oraz socjologii rodziny. Wybrane publikacje: *Życie — służba, służba — życie. Pozytywne i negatywne służby w Policji* („Humanizacja Pracy”, 2013); *Miejsce etyki zawodowej w służbie polskiego policjanta* („Górnośląskie Studia Socjologiczne”, 2013); *Silesian family — yesterday and today. (W: Changes in social awareness on both sides of a border. Poland — the Czech Republic. Sociological reflections. Katowice 2013)*; *Powołanie, czy rachunek ekonomiczny? Motywy wyboru służby w Policji* („Człowiek — Społeczeństwo — Państwo w sytuacjach kryzysu. Bezpieczeństwo — wielorakie perspektywy”. Poznań 2014); *To be Silesian... What does it actually mean? (W: Minority in subsysteme kultury. Nitra 2014)*.

Spis treści

Wprowadzenie (<i>Urszula Swadźba, Bożena Pactwa, Monika Żak</i>)	5
Prof. zw. dr hab. Władysław Jacher — życiorys naukowy i zawodowy. Garść wspomnień pracowników Instytutu Socjologii UŚ (<i>Adam Bartoszek, Leszek Gruszczyński, Sławomira Kamińska-Berezowska, Bożena Pactwa</i>) . . .	17

Część I

Praca jako czynnik integracji społecznej

Janusz Mariański Władysława Jachera koncepcja pracy ludzkiej	27
Danuta Walczak-Duraj Kontrideologia pracy jako czynnik dezintegracji społecznej	51
Lesław H. Haber Kapitał relacyjny jako nowa forma więzi społecznej w zarządzaniu firmą .	69
Urszula Swadźba Etos pracy w Polsce. Ewolucja zjawiska	85
Felicjan Bylok Etos pracy <i>versus</i> etos konsumpcji we współczesnym społeczeństwie . . .	99
Piotr Wróblewski Strażnicy pamięci. Górnicy KWK „Wujek”. Reminiscencje w 33. rocznicę wydania raportu z badań pt. <i>Socjologiczne aspekty wprowadzenia czterobrygadowego systemu pracy</i> pod kierunkiem Władysława Jachera	113
Sławomira Kamińska-Berezowska Znaczenie pracy emocjonalnej w wypowiedziach liderek Ogólnopolskiego Związku Zawodowego Pielęgniarek i Położnych	125

Część II

Integracja i dezintegracja jako kategorie analizy i wyjaśniania

Anna Śliz, Marek S. Szczepański	
Integracja a konflikt społeczny. Socjologiczny aspekt relacji	145
Adam Bartoszek	
Integracja funkcjonalna grup interesów a kultura pracy i innowacyjność instytucji publicznych w warunkach polskiej transformacji	159
Joanna Wróblewska-Jachna	
Integracja jednostek samorządu w procesie rozwoju funkcji metropolital- nych na przykładzie województwa śląskiego	183
Katarzyna Szymańska-Zybertowicz	
Złożoność procesów migracyjnych a problem integracji społecznej. Reflek- sja na temat sytuacji w Polsce	199
Patrik Kaczmarek	
Alienacja medialna człowieka jako przykład dezintegracji więzi społecz- nych	211

Część III

Innowacja — przedsiębiorczość — gospodarka oparta na wiedzy

Sławomir Partycki, Ewa Sikora	
Więzi relacyjne w cyberkulturze	225
Arkadiusz Jabłoński	
Społeczno-moralne uwarunkowania zarządzania wiedzą w organizacji	237
Jan Sikora	
Społeczno-ekonomiczne uwarunkowania postaw przedsiębiorczych miesz- kańców wsi w Polsce	249
Emilia Zimnica-Kuzioła	
Więzi społeczne w społeczności wirtualnej — przykład internetowego forum	275
Sebastian Skolik	
Profesjonalizacja nieprofesjonalnych pracowników wiedzy na przykładzie polskojęzycznej Wikipedii	289
Małgorzata Suchacka	
Więzi — integracja — networking. Socjologiczne wymiary przekształceń regionu przemysłowego w kierunku regionu wiedzy	301

Paweł Przytęcki	
Zmiany w zakresie zarządzania zasobami ludzkimi w administracji publicznej – w kierunku koncepcji zarządzania przez kompetencje . . .	317
Michał Kapias, Paweł Kocoń	
Więź społeczna jako konstytutywny element społecznej odpowiedzialności organizacji w ujęciu personalistycznym	333
Katarzyna J. Frączek	
Więź społeczna a procesy wirtualizacji i usieciowienia	343
Halina Kulik	
Feminizacja zawodu lekarza w Polsce	355
Noty o autorach	381

Autor fotografii: Małgorzata Tyrybon

Redaktor: Joanna Szewczyk

Projektant okładki: Anna Gawryś

Redaktor techniczny: Barbara Arenhövel

Korektor: Lidia Szumigala

Łamanie: Alicja Załęcka

Copyright © 2015 by
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

ISSN 0208-6336

ISBN 978-83-8012-351-9

(wersja drukowana)

ISBN 978-83-8012-352-6

(wersja elektroniczna)

Wydawca

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego

ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice

www.wydawnictwo.us.edu.pl

e-mail: wydawus@us.edu.pl

Wydanie I. Ark. druk. 24,5. Ark. wyd. 29,0 + wkl.

Papier Alto 80 g, vol. 1.5 Cena 46 zł (+ VAT)

Druk i oprawa: „TOTEM.COM.PL Sp. z o.o.” Sp.K.

ul. Jacewska 89, 88-100 Inowrocław